

László Heka*

Pregledni znanstveni rad
UDK 34(497.5)(091)
342.36(439:497.5)“1867”
94(436)-05 Franz Joseph I.
DOI: <https://doi.org/10.25234/pv/5237>
Rad primljen: 29. svibnja 2017.

USTAVNOPRAVNO PITANJE KRUNIDBE U HRVATSKO-UGARSKOM PRAVU

(U POVODU 150. OBLJETNICE KRUNIDBE FRANJE JOSIPA I. ZA KRALJA UGARSKE I HRVATSKE)

Sažetak: *Ove godine navršava se 150. obljetnica krunidbe Franje Josipa I. za kralja Ugarske i Hrvatske koja je s mađarske strane označena uvjetom za pomirbu s Bečom i sklapanje Austro-ugarske nagodbe. Ovaj kompromis između Austrije i Ugarske u mnogim je segmentima poslužio kao predložak za godinu dana poslije sklopljenu Hrvatsko-ugarsku nagodbu. Ovim dvjema nagodbama Mađari su uredili svoje odnose s dvorom i s Trojednom Kraljevinom Hrvatskom, Slavonijom i Dalmacijom, s kojom se Ugarska od 1102. nalazila u državnoj zajednici. Tako je okončan dugotrajni sukob s Austrijom, a i hrvatsko pitanje u Budimpešti i Beču skinuto je s dnevnog reda.*

Krunidba je tijekom osam stoljeća zajedničke državne zajednice bila jednim od stožernih ustavnopravnih pitanja. Sam čin krunidbe, koji je kralju davao legitimitet, sastojao se od crkvenoga obreda (pomazanja) i svjetovnoga dijela koji se očitovao u polaganju prisege, a imao je javnopravni karakter i značenje. Ovo potonje ogledalo se u činjenici da su prisega i krunidbena zavjernica (diploma inaugurale) smatrane ugovorom između naroda i kralja pa je stoga krunidbena zavjernica imala karakter ustava. Kralj je legitimitet dobio samo ako je okrunjen krunom sv. Stjepana (svetom krunom), pa je tako i car Franjo Josip mađarskim i hrvatskim kraljem postao tek nakon krunidbe u Budimu. S obzirom na to da je tada funkcija palatina bila nepopunjena, Ugarsku je na krunidbi u palatinovo ime zastupao grof Andrassy koji je bio predsjednik vlade. Nakon kraljeve smrti 1916. pri posljednjoj kraljevskoj krunidbi povelu se političko-pravna rasprava oko toga treba li Ugarsku zastupati predsjednik vlade ili pak netko drugi u ime naroda.

Ključne riječi: *Doktrina ugarske svete krune, krunidba Franje Josipa I. i Karla IV., car i kralj, palatin, predsjednik ugarskog Ministarskog vijeća (središnje vlade u Budimpešti),*

* Dr. sc. László Heka, izvanredni profesor Fakulteta pravnih i političkih znanosti Sveučilišta u Szegedu, Institut za poredbeno pravo, Tisza Lajos krt. 54, 6720 Szeged, Republika Mađarska. Adresa e-pošte: heka@juris.u-szeged.hu. ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8561-2628>.

I. USTAVNOPRAVNI KARAKTER KRUNIDBE

Tijekom tisućgodišnje povijesti mađarske države kruna i krunidba bile su općom pretpostavkom za pravni i državni legitimitet. Prof. dr. József Ruzsoly ističe da povijest mađarskoga ustava počinje upravo krunidbom Stjepana I. (sv. Stjepan) na Božić 1000. godine. Tada je naime, Mađarska stupila u red europskih kršćanskih monarhija, a kralj Stjepan (István) činom krunidbe stvorio je i ustavne institucije.¹ Napominje da prvi mađarski kralj državno ustrojstvo nije temeljio na nacionalnoj tradiciji (premda su županijski sustav zasnovan na rodovskim savezima i strukture pod zapovjedništvom vojskovođe *gyule* ugrađene u temelje mađarske države), nego ga je preuzeo dijelom od Franaka a dijelom i od Slavena.² Mađarska država smjestila se u slavenskom okruženju (istočni i zapadni Slaveni na sjeveru, te južni Slaveni na jugu) pa je njihov utjecaj vidljiv napose glede naziva.³

Dok je, dakle, u vrijeme svetoga Stjepana kruna označavala vlast ujedinjenu u kraljevim rukama, kasnijim je slabljenjem vladarove moći, *rex* pojedine ovlasti dijelio s privilegiranim članovima društva, te se pojam krune proširio na skupnu državnu vlast kralja i naoružanih velikodostojanstvenika. Tako je naziv Sveta kruna postao sinonim za stvarnu državnu vlast i njezine nositelje, ali i za teritorij na koji se državna vlast prostirala, dakle i za područje Erdelja, Zakarpatja, Burgenlanda, današnje Slovačke, Vojvodine te Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.⁴ Mađarska pravna povijest pravi jasnu distinkciju između pojmova *ország* (zemlja, *Land*) i *állam* (država, *Staat*), pri čemu se status države priznavao samo Mađarskoj (u slavenskim izvorima se država zove Ugarska, Uherska, Vengrija ili pak “zemlje krune svetoga Stjepana”), s obzirom na to da državni legitimitet pripada onome narodu čija je kruna. Slijedom toga je pak Hrvatska

1 Ruzsoly, József, *Alkotmány és hagyomány. Újabb jog- és alkotmánytörténeti tanulmányok*. JATEPress, Szeged, 1997., str. 267.–268.

2 Isto, str. 268.

3 Općepoznato je da su Mađari doseljavanjem u današnju domovinu preuzeli u mađarski jezik iz hrvatskoga (dijelom i iz slovenskoga jezika) riječi koje su se odnosile na državnu upravu, kršćansku vjeru i pojedina zanimanja i ratarske namirnice. To su riječi: *kralj* (*király*), *međa* (*megye*), ali je ona u mađarskom jeziku preuzeta kao naziv za županiju), *zalog* (*zálog*), *kršćanin* (*keresztény*), *svetac* (*szent*), *večernja molitva* (*vecsernye*), *mlin* (*malom*), *mlinar* (*molnár*), *gat*, *pribek*, *rob* (*rab*), *straža* (*sztrázsa*), *zob* (*zab*), *sijeno* (*széna*), *repa* (*répa*) itd. Preuzimanje ovih riječi znakovito je za prvo razdoblje nastanka hrvatsko-ugarske državne zajednice (12.–13. stoljeće), a od 14. stoljeća je vidljiv obrnuti proces prihvaćanja mađarskih riječi (uglavnom iz sfere društvenoga-javnoga života, prava, trgovine, odijevanja i zabave) u hrvatski jezik. Takve su riječi *peres*, *betyár*, *vitéz* (*peruš*, *bečar*, *vitez*) kao i vojno nazivlje te izrazi vezani uz poštanske i željezničke službe koji su doslovno prevedeni iz mađarskoga jezika kao što su *čas(t)nik* (od mađarske riječi *tiszt*, umjesto njemačkoga naziva *Offizier*), *brzovaj* (od mađarske riječi *sürgöny*), *satnik* (*százados*), *domobran* (*honvéd*), *razvodnik* (*örvezető*), *desetnik* (*tizedes*), *red* (*rend*), *redar* (*rendőr*), *telečak* (*borju*). Od pravničke terminologije valja izdvojiti naziv *bilježnik* (*jegyző*), *javni bilježnik* (*kojegyző*), *povjerenstvo* (*bizottság*), za razliku od njemačkoga izraza *Commission*), *pravni lijek* (*jogorvoslat*). Pravna terminologija u hrvatski je jezik došla uglavnom preko Mirka Bogovića, koji je od 1871. do 1875. bio ministarski savjetnik u hrvatskome ministarstvu u Budimpešti i prevodio je zakone i uredbe, a vojno nazivlje u velikoj je mjeri autorstvo Bogoslava Šuleka. Tijekom osamstoljetne zajedničke povijesti u hrvatski su jezik preuzeti mnogi hungarizmi, među kojima su najpoznatiji: *aldomaš*, *ašov*, *bakanča*, *baršun*, *bitanga*, *bunda*, *cifra*, *cifrati*, *cifrast*, *cikla*, *cipela*, *čarda*, *čardaš*, *čipke*, *dika*, *dičiti*, *doboš*, *dumber*, *fajta*, *fela*, *fjoka*, *gazda*, *gulaš*, *hajduk*, *jarak*, *karika*, *kartaš*, *kip*, *kočijaš*, *kočije*, *kopča*, *korov*, *lampaš*, *lanac*, *lepinja*, *lopor*, *marva*, *možar*, *orijaš*, *palačinka*, *paprikaš*, *remek*, *remeta*, *roštijl*, *salaš*, *soba*, *šator*, *šogor*, *tabla*, *tabor*, *tanjur*, *toranj*, *varoš*, *vašar*. Vidi: Nyomárkay, István, *Nyelvi kölcsönhatása szavak tükrében. (A magyar–horvat nyelvi kapcsolatok multja es jelene)* <http://mta.hu/data/dokumentumok/1-osztaly/1-osztaly-szekfoglalok/Nyomarkay-szekfoglalo-2004115.pdf>.

4 Mađari područje današnje Slovačke zovu Gornji krajevi (*Felvidék*) i razlikuju ga od Južnih krajeva iliti *Délvidék*a, u koji spadaju Bačka, Baranja, Banat, Srijem, Medimurje i Pomurje. Vidi: Szondi, Ildikó, *Nemzetiségi demográfiai viszonyok a déli szláv országokban*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007., str. 61.–65.

samo zemlja ili pokrajina, dakle Horvátország, a katkad se čak i Dalmacija (Dalmátország) i Slavonija (Szlavónország) nazivaju zemljama.⁵

Sam čin krunidbe sastojao se od crkvenoga obreda (pomazanja) kojim je ostrogonski nadbiskup posvetio kralja te svjetovnoga dijela koji se očitovao u polaganju prisege, a imao je javnopravni karakter i značenje.⁶ Krunidbeni obred nije bio propisan zakonom, nego se odvijao prema običajnom pravu i u njemu su sudjelovala tri najviša državna dužnosnika (prema Tripartitumu to su bili po redu: palatin, državni sudac i hrvatski ban) te dvorski peharnik. Kralj bi najprije kleknuo pred oltar i dotičući Evanđelje položio crkvenu zakletvu pravednosti i mira (*iuramentum iustitiae et pacis*). Nakon toga bi ga ugarski primas pomazao i ogrnuo plaštem sv. Stjepana, a potom je uslijedila krunidbena misa i sam čin krunidbe, kada je ostrogonski nadbiskup stavio novome kralju (od 1687. zajedno s palatinom) krunu sv. Stjepana na glavu. Palatin bi nakon toga prvi uzviknuo: *Živio okrunjeni ugarski kralj!*, a zatim je dvorski sudac (*iudex curiae*) novome kralju predao žezlo, hrvatski ban državnu jabuku, a vrhovni dvorski peharnik mač svetoga Stjepana (to su uz krunu bila tri simbola vlasti). Kraljicu su također okrunili, ali ne krunom svetoga Stjepana, nego kućnom krunom kojom su se uobičajeno krunile supruge vladara. Njezinu krunidbu je tradicionalno obavljao vesprenski biskup, koji je redovito obnašao funkciju kraljičina kancelara. Ugarsko-hrvatski kraljevi do Ferdinanda I. krunili su se u Stolnom Biogradu, od Ferdinanda I. Habsburškog u Požunu, a od kraja 18. stoljeća u Budimu. Krunidbeni obred predvodio je ostrogonski nadbiskup kao ugarski primas, a mogao ga je obaviti i neki drugi nadbiskup ili biskup ako je nadbiskupska stolica bila upražnjena ili je primas bio spriječen. Od krunidbe Josipa I. iz 1687. u samom postupku krunjenja krunom sv. Stjepana, uz ugarskoga primasa, sudjelovao je i palatin kao predstavnik Ugarske.

Ustavnopravni karakter krunidbe očitovao se u tome što su prisega i krunidbena zavjernica smatrane ugovorom između naroda i vladara jer je naime, kralja prije krunidbe diaeta "izabrala", ili mu je odredila izborne i krunidbene uvjete, a zatim je on prisegnuo i izdavanjem zavjernice potvrdio da će se istih pridržavati.⁷ Slijedom toga, u slučaju kraljeva kršenja prisege, narod je stekao pravo zatražiti njegovo odstupanje. Krunidbeni uvjeti redovito su se odnosili na poštovanje Zlatne bule, a poslije Tripartita, Pragmatičke sankcije i svih staleških povlastica, odnosno teritorijalne cjelovitosti ugarsko-hrvatskog kraljevstva itd. Stoga je *diploma inaugurale*, koja se od Vladislava I. izdavala pri krunidbi (ali prije samoga čina) imala karakter ustava. Profesor Barna Mezey razlikuje one ovlasti koje je kralj imao na temelju svojega nasljednoga prava na prijestolje (npr. Josip II. koji se nije okrunio za ugarsko-hrvatskoga kralja) od onih koje je dobivao isključivo na temelju krunidbe.⁸ Zak. članak 1790:III. propisao je da se nasljedni kralj "Ugarske i pridruženih strana" mora okruniti u roku od šest mjeseci, a dok se ne okruni ima sva prava koja proizlaze iz ustava. No morao se pridržavati svih važećih zakona.⁹ Jedan od njih odnosio se i na obvezu izdavanja krunidbene zavjernice kojom je svečano obećao pošto-

5 Gdjekad se i Erdelj (Transilvanija) spominje kao zemlja (*Erdélyország*), ali Slovačka i Vojvodina ne jer nisu imale ni elemente autonomije.

6 Zétényi, Zsolt, *Magyarország Szent Koronája*, Kairosz Kiadó Budapest, 2001., str. 27.–28.; Usp. Zétényi, Zsolt, *Magyarország Szent Koronája*, in: *A Szent Korona – eszme időszerűsége*. Tóth, Zoltán József (ur.), Szent István Társulat 2004., str. 476.–520.

7 Vidi: Zétényi, Zsolt, *A Szent Korona – a magyar nemzet jelképe és őrzője*, Püski Kiadó, Budapest, 1997.; Zétényi, Zsolt, *A Szentkorona-eszme mai értelme*, Püski Kiadó, Budapest, 1997.

8 Mezey, Barna (ur.), *Magyar alkotmánytörténet*, Budapest, 1995., str. 88.

9 *KI-1861-12 (1861-I-86) Spisi Zastupničkog doma 1861. I. svezak br. 1–57. br. 12. Adresa Njegovom Veličanstvu caru i kralju! (Képviseelőházi irományok, 1861. I. Kötet 1–57. sz. 12-dik szám. Fölrási javaslat. Fölséges Császár és Király!)*.

vati prava, slobode i zakone zemalja krunice svetog Stjepana. Krunidbena zavjernica se imala izdati prije krunidbe, a kralj je tek nakon prisege i krunidbe dobivao pravo sankcioniranja zakona.¹⁰ Napokon spomenimo da je Sveta krunica kao simbol ustavnosti osiguravala jednaka prava ne samo sljedbenicima različitih vjeroispovijesti, nego i pripadnicima manjina.¹¹

Hrvatska se od 1102. nalazila u državnom savezu s Ugarskom, pa je isprva imala zasebnu krunidbenu zavjernicu. Njome je prvi ugarsko-hrvatski kralj Koloman obećao poštovati povlastice i državnost Hrvatskog Kraljevstva, čime je preuzeo sva prava i obveze koje su proizlazile iz naslova hrvatskoga kralja. Veliku važnost ima i *diploma inaugurale* Vladislava II. iz 1490. u kojoj je rečeno *regnum Hungariae cum ceteris regnis et provinciis sibi subjectis*. Protiv ove formulacije pobunili su se hrvatski staleži tvrdeći da bi se iz nje moglo iščitati da je Hrvatska Ugarskoj podložna kraljevina. Zbog toga nisu htjeli priznati Vladislava II. svojim kraljem, niti nazočiti njegovoj krunidbi. Kako bi izgadio nastalu situaciju, kralj je 1492. godine izdao novu diplomu u kojoj je Hrvatskom Kraljevstvu zajamčio sva prava i slobode. No, njezinu pravnu važnost osporavali su – reagirajući na stajalište hrvatskog odbora – mađarski sabornici pri izradi teksta krunidbene zavjernice Franje Josipa I. Mađari su tvrdili da je Vladislav II. doista Hrvatskoj i Slavoniji 1492. izdao posebnu diplomu u jedanaest točaka, ali da to nije bila krunidbena zavjernica, jer “je izdana gotovo dvije godine nakon kraljeve krunidbe, dok je pravu diplomu inaugurale, koja sadrži uvjete kraljeva izbora, Vladislav II. izdao 1490. i ona je sadržavala ne samo prava i slobode Mađarske, nego i pridruženih strana, kako to svjedoči i članak 2. kraljeva pisma.”¹² Isto su tako osporavali i važnost posebne zavjernice koju je Ferdinand II. dao Hrvatima tvrdeći da je “prava” diploma inaugurale ona koju je Mađarskoj “i pridruženim stranama izdao 15. svibnja 1618., također prije svoje krunidbe, a njezin 7. članak se izrijekom odnosi na prava i poslove Hrvatske, Dalmacije i Slavonije.”¹³

Poslije krunidbene zavjernice kralja Ferdinanda II. iz 1622. Hrvatska punih 245 godina nije dobila ovu ispravu, sve do Franje Josipa I. i ozakonjivanja ovoga pitanja u Hrvatsko-ugarskoj nagodbi (Zak. članak I.1868. Hrvatskog sabora, odnosno Zak. članak 1868. XXX. Ugarskog sabora). Uvodni članci Nagodbe ističu da Hrvatska i Ugarska “sačinjavaju jednu te istu državnu zajednicu tako napram ostalim pod vladom Njegovim Veličanstva stojećim zemljama, kao što i napram inim državama”, iz čega slijedi da se kralj ima “jednom te istom krunom i jednim te istim krunidbenim činom okruniti i za sve pod krunom sv. Stjepana stojeće kraljevine na zajedničkom saboru ovih kraljevinah zajednička krunidbena zavjernica utanačiti i izdati. Izvornik ove krunidbene zavjernice ima se uz mađarski sastavak i jezikom hrvatskim sastaviti i kraljevinam Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji izdati i u njemu cjelokupnost i zemaljski ustav kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije zajamčiti. Krunidbena zavjernica od 1867. ima se naknadno također hrvatskim jezikom sastaviti i saboru kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije što prije poslati.” (§ 1. i 2.). Prof. Ferdo Čulinović izdavanje je krunidbene zavjernice držao dokazom hrvatske državnosti, pa je zabilježio: “Da Hrvatska nije imala državnu samostalnost,

10 *FI-1865-20* (1865-I-59) Spisi Kuće velikaša 1865. I. svezak, br. 1-166. br. 20. XIII. sjednica 64. točka Adresa caru i kralju Franji Josipu, točke 22-24. (Főrendiházi irományok, 1865. I. kötet (1-166. sz. 20. szám. A képviselőházak 1866-ik évi márczius hó 20-án tartott XLIII-ik ülése jegyzőkönyvének kivonata. XIII. ülés, 64. jegyzőkönyvi pont Főlséges Császár és Király!)).

11 Kocsis, István, *A Szent Korona tana*, Püski Kiadó, Budapest, 1995., str. 125.

12 *KI-1865-40* (1865-I-102) Spisi Zastupničkog doma Svezak I. br. 1-41. br. XL. Privitak uz Prilog br. 2. a. Izjava mađarskog zemaljskog odbora na odgovor hrvatskog izaslanstva (Képviseelőházi irományok, 1865. I. kötet, 1-41 sz. 3. sz. a Csatolmány a 2. sz. a Mellekletez A magyar országos küldöttség nyilatkozata a horvát küldöttség válaszára XL). str. 107.

13 Isto.

onda joj se ne bi trebao slati izvornik krunidbene zavjernice na hrvatskom jeziku.”¹⁴ Slijedom rečenoga kralj Franjo Josip, sukladno nagodbenom zakonu, dostavio je Hrvatskomu saboru krunidbenu zavjernicu u hrvatskom izvorniku koju je izdao u prigodi svoje krunidbe 1867. (kojoj izaslanici Hrvatskog sabora nisu nazočili). Bila je to prva hrvatskim jezikom pisana krunidbena zavjernica, čiji tekst je naknadno izmijenjen u korist Hrvata.¹⁵ Naime, u mađarskome tekstu sastavljenom 6. lipnja 1867. hrvatske zemlje se spominju kao “pridružene strane” (*partes adnexae*), što je Hrvatskoj bilo neprihvatljivo, pa je zatražena formulacija *socia regna*. Tome je udovoljeno. Tekst kraljevske prisege koji je izgovorio Franjo Josip I. unesen je u Zak. članak 1867: II. o ozakonjivanju kraljevske zavjernice izdate prije sretnoga ustoličenja i krunidbe Njegovog Veličanstva i njegove kraljevske krunidbene prisege. U prisezi se kaže:

“Mi Franjo Josip I. Božjom voljom (...) nasljedni i apostoski kralj Ugarske i **njezinih posestrima zemalja** prisežemo na živoga Boga, Blaženu Djevicu Mariju i sve svece Božje, da ćemo Crkvama Božjim, organima upravne vlasti Ugarske i **posestrima zemalja** te svim njihovim stanovnicima priznati pripadajuća im prava, povlastice, slobode, ovlasti, zakone i običaje, kao i da ćemo im svima služiti pravdu. Održat ćemo nepovrediva prava Ugarske i **posestrima zemalja**, njihov ustav, zakonitu neovisnost i teritorijalnu cjelovitost (...).”¹⁶

Ova je sintagma poslije ozakonjena i u Hrvatsko-ugarskoj nagodbi u kojoj se Trojedna kraljevina naziva *posestrima kraljevina* te je priznata za *politički narod* sa zasebnim teritorijom i autonomnom vlašću.

1. DOKTRINA SVETE KRUNE

Radi dokazivanja mađarske državnosti nastala je Doktrina ugarske svete krune (*Szent Korona eszme*), čiju je ideologiju na pravne temelje postavio Stjepan (István) Werbőczy u Tripartitu, tako što je među nositelje vlasti uvrstio i plemstvo (sukladno nastalom modelu staleškoga predstavnništva).¹⁷ Prema njegovu konceptu zajednica (*communitas*), a u biti plemstvo, “bira kralja”, a kako je samo plemstvo imenovao kralj, iz toga proizlazi da su državnu vlast personificiranu kroz krunu svetoga Stjepana, zajedno obnašali svi povlašteni redovi. Tijekom kasnijega razvitka ove ideologije iskristaliziralo se mišljenje da sveta kruna znači jedinstvo između kralja i naroda, s time da je narod izvor svekolike vlasti i svih prava pa prema tome kralj vlast

14 Čulinović, Ferdo, *Državnopravna historija jugoslavenskih naroda*, Zagreb, 1954., str. 113.

15 *KI-1865-40* (1865-I-102) Spisi Zastupničkog doma Svezak I. br. 1–41. br. XL. Izjava izaslanstva Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na prvi tekst mađarskog zemaljskog izaslanstva, str. 102. (Képviselőházi irományok, 1865. I. kötet 1–41 sz. XL. 102. Dalmát-, Horvát- és Tótországok küldöttségének nyilatkozata a magyar országos küldöttség első jegyzékére).

16 Az 1867. évi II. törvénycikk Az Ő királyi Felsége által szerencsés felavattatása és megkoronázatása előtt az ország részére kiadott királyi hitlevelél és koronázatásakor letett királyi eskü az ország törvényei közé igtattatnak. <http://1000ev.hu/index.php?a=3&param=5303>. Pristupljeno 9. studenoga 2016.

17 Vidi opširnije Werbőczy István *Hármaskönyve. Az eredetinek 1517-iki első kiadása után fordították, jogi műszótárral és részletes tárgymutatóval ellátták Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen*, Magyar Tudományos Akadémia, Harmadik kiadás. Budapest, 1894.; Werbőczy István *Hármaskönyve*. Corpus Juris Hungarici 1000–1895, Budapest: Franklin, 1897. (Reprint 1989, 1990); Werbőczy, István, *Tripartitum, A dicsőséges Magyar Királyság szokásjogának Hármaskönyve*, Budapest, 1990.; Pergošić, Ivan, *Dekretum, koteroga je Werbőczy István diački popisal i potrdil ga je László, koteri je za Matijašem kralj bil, za vse gospode i plemenitih hotienjem, koteri pod Vugerske korune ladanje sliše, Nedelišće, 1574.*; Pergošić, Ivan, *Decretum 1574. Hrvatski kajkavski editio princepst, Zvonimir Bartolić, Tomo Blažeka* (ur.), Matica hrvatska, Zrinski, Čakovec, 2003.

obnaša zajedno s predstavnicima naroda.¹⁸ Međutim, on ne vlada na temelju vlastitoga prava, nego na temelju prava koje proizlazi iz krune svetoga Stjepana. Na tragu ove Doktrine Zoltán József Tóth kaže kako “u stanju nužde (*vis absoluta*) narod ostaje jedini nositelj državnoga suvereniteta, pa radi obnavljanja ustavnosti uspostavlja privremenu narodnu skupštinu. Ali ovu instituciju ne želi ustaliti, pa se ona zato niti ne ugrađuje u povijesni ustav.”¹⁹

Sam naziv mađarske krune sadrži u sebi riječ svet (sveta kruna), a etimološki njezinu bit najbolje izražava latinski naziv *Sacra Regni Hungarici Corona*, jer naglašava kako se sveta kruna nalazi u posebnom odnosu prema Bogu.²⁰ Nju je posvetio papa Silvestar II., a sveti Stjepan ju je, nemajući muškoga potomka, pred smrt zavjetovao Bogorodici pa je tako država postala *Regnum Marianum*. Usto valja napomenuti kako se latinska riječ *Regni* odnosi na kraljevstvo (od riječi *Regnum*), a ne na kralja (*rex*), pa dakle, kruna ne pripada kralju, nego državi što je također sukladno Doktrini o svetoj kruni.²¹

Zbog velikoga značenja koje je kruna svetoga Stjepana imala u ustavnopravnome pogledu (bez nje nije bila moguća zakonita krunidba), zarana je određeno njezino čuvanje od strane članova kaptola u prvostolnici u Stolnome Biogradu (Székesfehérvár). Poslije izumiranja loze Arpadovića i političke krize u zemlji, sveta kruna je prvo 1304. dospjela u Prag, a zatim ju je u svoj posjed preuzeo erdeljski knez László Apor. To je bilo razlogom da se jednom već okrunjeni kralj Karlo Robert naknadno okrunio i ovom krunom, kako bi time postao legitimni vladar Ugarske.²² Kruna je za vladanja Ludovika I. Velikoga premještena u Visegrád i od tada su ju čuvali svjetovnjaci. Zakoni kralja Matije I. i Vladislava II. spominju Visegrád kao uobičajeno mjesto gdje se pohranjuje i čuva kruna svetog Stjepana. Zak. članak 1492: III. *Kako, tko i gdje čuva krunu* propisao je da se sveta kruna ni pod kakvim okolnostima ne smije iznijeti iz zemlje, nego se ima čuvati u visegrádskoj tvrđavi od strane za to izabраниh osoba. Zak. članak 1498: XXV. *Tko ima čuvati Svetu krunu*, regulira da je to isključivo ovlast baruna i svjetovnih osobe, a ne prelata. Zak. članak 1500: XXIII. *Tko izabire osobe podobne za čuvanje krune* dopunjava prethodni zakon odredbom prema kojoj prelati, baruni i drugi velikodostojnici biraju “dva odana svjetovna gospodina” za čuvare krune. Nakon Mohačke bitke kruna svetog Stjepana dospjela je u ruke Ivana Zapolje, a od njega ju je preuzeo Ferdinand I. Habsburgovac te je odnio u Beč. Kako bi se odnošenje krune iz zemlje ubuduće izbjeglo, među odredbe Bečkoga mira unesena je i obveza držanja i čuvanja krune unutar ugarskih granica.²³ Zak. članak 1608: IV. *O vraćanju*

18 Csizmadia, A.; Kovács, K.; Asztalos, I., *Magyar állam- és jogtörténet*, Budapest, 1986., str. 107.–108.

19 Molnár, Tamás-Pap, Gábor-Pecze, Ferenc-Tóth, Zoltán József-Vass, Csaba-Zlinszky János, *A magyar Szent korona és a Szentkoronatan az ezredfordulón*, Szent István Társulat, Budapest, 1999., str. 343.–344.

20 Naziv sveta kruna ni u hrvatskom ni u mađarskom jeziku ne pravi distinkciju koja postoji u latinskom jeziku između pojmova *sancta* i *sacra*. Riječ *sancta* odnosi se na Boga, Blaženu Djevicu Mariju i kršćanske svece, dok se riječ *sacra* koristi uglavnom za Boga posvećene predmete.

21 Csihák, György, *Sacra Regni Hungarici Corona és a magyar közigazgatás kérdése ma*. Budapest-Zürich, 1999., str. 51. Usp. Csihák, György, *Gens Hungarorum – a magyar nemzet*, Budapest-Zürich, 2002.

22 Ostrogonski nadbiskup Gergely Bicskei je u proljeće 1301. prigodnom krunom okrunio 12-godišnjeg Karla Roberta (1301.–1342.), ali kako sveta kruna nije bila u posjedu Anžuinaca i njihovih pristaša, to je sam čin krunidbe bio osporavan iz protutabora. Naime, većina baruna i magnata u Hrvatskoj, Dalmaciji i Slavoniji pristala je uz novoga kralja, ali je ipak znatan dio ugarskih velikaša i crkvenih velikodostojanstvenika, s palatinom Matijom Čakom na čelu, podupirao češkoga (i poljskoga) kralja Václava II. Přemysla te su ga pozvali u Ugarsku da preuzme krunu. Ipak je u Stolnom Biogradu 27. kolovoza 1301. kalački nadbiskup Ivan Hont-Pázmány svetom krunom okrunio njegova sina Václava III. za ugarsko-hrvatskoga kralja.

23 Vidi opširnije: Károlyi, Árpád, *Bocskay és a kassai országgyűlés 1606 tavaszán*. Budapest, 1898.; Károlyi, Árpád, *A kiegyezés ügye a kassai országgyűlésben 1606 tavaszán*, Budapest, 1899.

krune i njezinu čuvanju, odredio je da se ona čuva u Požunu (gdje su se krunili ugarsko-hrvatski kraljevi), kao i da čuvari krune moraju biti ugarski državljani koji su državljanstvo stekli rođenjem ili podrijetlom. Zak. članak 1608: XVI. O čuvanju krune od strane kućne straže, plaćanje vojnika iz sastava čuvara krune propisao je da se kruna pohranjuje u spremnik koji potom pečate tri prelate i tri baruna. Od 1622. u kraljevskim zavjernicama redovito se unosi odredba o držanju krune na području Ugarske te o njezinu čuvanju. Zak. članak 1625: XXV. Kralj kandidira čuvaru krune, a bira ih državni sabor, Zak. članak 1625:XXVI. O broju vojnika određenih za čuvanje krune, Zak. članak 1635: LXXXVII. O prisezi vojnika koji čuvaju krunu, odnosno Zak. članak 1638: I. O tome da se kandidirati i izabrati trebaju predstavnici "dviju vjera" (jedan katolik i jedan protestant) doneseni su sukladno duhu vremena te priznavanju jednakopravnosti protestanata u Ugarskoj.²⁴ Ova je odredba izmijenjena Zak. člankom 1790: II. O izboru bez razlike na vjersku pripadnost po kojemu se kod izbora čuvara krune više nije pravila razlika oko toga kojoj priznatoj vjeroispovijesti pripada pojedina osoba.²⁵ Zak. članak 1715: XXXVIII. O mjestu u kojemu se čuva sveta kruna te o izboru čuvara krune potvrdio je da se kruna i pripadajuće joj dragocjenosti i dalje imaju čuvati isključivo u Požunu, osim u slučaju pogibli i stanja nužde o čemu je bio mjerodavan odlučivati zemaljski sabor. Zak. članak 1790: VI. propisao je da se kruna čuva u kraljevskom sjedištu Budimu koji se zemljopisno nalazio u središtu države i bio je najmanje izložen opasnosti.²⁶ Budim se 1873. ujedinio s Peštom pa je nastala Budimpešta, u kojoj se, u posebnoj sefu u kraljevskom dvoru čuvala kruna. Godine 1900. u kraljevskom dvoru u Budimu izrađen je poseban trezor za čuvanje krune.

Nakon sloma Austro-Ugarske Monarhije *Narodni zakon 1919: XXXI. O čuvanju krune i krunidbenih simbola* stavio je izvan snage dotadašnje zakone o čuvanju krune te je dokinuo službu čuvara krune. Za nju su se skrbili predsjednik vlade i ministar unutarnjih poslova. Nakon II. svjetskog rata kruna je iznesena preko Austrije i Njemačke u Sjedinjene Američke Države i bila je smještena u vojnoj bazi Fort Knox u saveznoj državi Kentucky. Odatle je vraćena 1978. (predsjednik Jimmy Carter) i bila je izložena u Mađarskom nacionalnom muzeju. Mađarski je parlament 21. prosinca 1999. usvojio Zakon o svetoj kruni broj I. iz 1999., sukladno kojemu je ona (zajedno sa žezlom i državnom jabukom) kao simbol tisućljetne mađarske državnosti 1. siječnja 2000. svečano premještena u posebnu dvoranu u zgradi parlamenta.

II. KRUNIDBA FRANJE JOSIPA I.

Franjo Josip I. vlast je u Habsburškoj Monarhiji preuzeo revolucionarne 1848. godine te je po slamanju revolucije i mađarske borbe za slobodu 1849. godine uveo apsolutizam.²⁷ Tako

24 *Diarium Diaetae Poseniensis 1637–38*. OGYK: <http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/gyurikovits/1637-38-Diarium-diaetae.pdf>.

25 *Acta et diarium Diaetae anni 1764–1765*. OGYK: 700.456, Mo: Iab: 1764-65, <http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/gyurikovits/1764-Duraszy.pdf> među inim sadrži i članak broj IV. iz 1764./1765. o čuvarima kraljeve krune.

26 Kruna je tijekom stoljeća bila izmještena u Beč, Linz, Passau, Požun, a zatim je 1790. vraćena u Budim. No, tijekom francuskoga rata te u vrijeme Bachova apsolutizma (od 1849. do 1853.) bila je sklonjena (u rečenom razdoblju u Orsovi) na sigurno mjesto.

27 Vidi: Antal, Tamas, *A Hundred Years of Public Law in Hungary (1890–1990)*. Studies on the Modern Hungarian Constitution and Legal History. Novi Sad, 2012., str. 21., 63.–65.; Antal, Tamás, Szilágyi Dezső és műve, u: *Jogtörténeti Tár 4*. Szeged, 2016. str. 4-6., 33.–42., 461.–462.; Antal Tamás, Város és népképviselet: Az 1848:XXIII. tc. és intézményei Debrecenben (1848–1872). A Pólay Elemér Alapítvány könyvtára 36. Szeged, 2011., str. 140.–143., 154.–156.

su u ratu poražena Mađarska i na strani pobjednika sudjelujuća Hrvatska dijelile istu sudbinu. Hrvatsko-ugarski odnosi tada su bili na najnižoj točki jer su dvije zemlje prvi put zaratile tijekom 746 godina života u zajedničkoj državnoj zajednici.²⁸ Oružanom sukobu prethodio je dugogodišnji javnopravni prijevor (o pravnom temelju ugarskih kraljeva na hrvatsko prijestolje, o uvođenju mađarskoga jezika kao službenoga u upravu, sudstvo i javni život, o statusu Rijeke, Međimurja i tzv. Donje Slavonije, o jednakopravnosti protestanata). Pokušaj hrvatsko-mađarske pomirbe dogodio se 1861. godine, ali je prije postizanja kompromisa, došlo do izmirenja između Austrije i Ugarske sklapanjem Austro-ugarske nagodbe. Franjo Josip I. uz prihvaćanje Nagodbe proglasio je i amnestiju svim osuđenim sudionicima mađarskog ustanka iz 1848. (među inima i grofu Gyuli Andrásyju, bivšem vojnom zapovjedniku mađarskoga domobranstva, koji je emigrirao iz zemlje te je u odsutnosti osuđen na smrt). Slijedom toga, Mađari su priznali Franju Josipa za vladara, uz uvjet da se okruni krunom sv. Stjepana. Dakako, pritom je bilo i mnogo protivnika Nagodbe, koji vladaru nisu zaboravili prethodna gotovo dva desetljeća apsolutističke vladavine. Zamjerali su mu što su 1849. pogubljeni generali mađarskoga domobranstva (6. listopada 1849. smaknuti su u Aradu, danas Oradea u Rumunjskoj), kao i predsjednik prve mađarske vlade grof Lajos Batthyány (pogubljen je u Pešti). Uz njih je na tisuće ljudi osuđeno na dugotrajne zatvorske kazne, a deseci tisuća bivših mađarskih domobrana unovačeni su u carsku vojsku. Franjo Josip I. ipak nije slomio Mađare, nego je samo pojačao odijum prema dvoru i kralju, pa su pružali tzv. pasivni otpor bečkoj politici, a neki su pokušali i atentat na vladara. Nositelj i uzor toga otpora bio je pripadnik srednjega plemstva Ferenc Deák (poslije zvan i *mudracem domovine*) koji je prodao sva svoja imanja u Zalskoj županiji te se nastanio u budimpeštanskom hotelu Engleska kraljica gdje je proveo petnaest godina (od 1854. do 1869.).²⁹ Otpor se sastojao u tome da Mađari nisu prihvaćali službenička i činovnička zvanja, nisu sudjelovali u državnim manifestacijama i svečanostima, odbijali su plaćati poreze te su permanentno kritizirali vladu. Ovakav način otpora, dakako, teško je pogodio plemstvo, pa su propali mnogi plemićki posjedi. Premda je dakle, bio žestoki oponent bečkoga dvora, ipak je upravo Ferenc Deák bio nositelj ideje o nužnosti Nagodbe, a i izradio je nacrt teksta nagodbenoga zakona. S obzirom na to da je njegova stranka (Deák-párt) imala većinu u ugarskom saboru, stoga je Nagodba i potvrđena u parlamentu. Deák je odbio biti predsjednikom ugarske vlade, nego je na to mjesto kralju predložio svoga pouzdanika i voditelja mađarskoga povjerenstva za pregovore s Austrijom grofa Andrásyja. Car je pak unatoč grofovoj prošlosti

28 O sukobu iz 1848. hrvatska i mađarska historiografija imaju dijametralno oprečna stajališta. U Hrvatskoj se govori o obrambenom ratu od mađarskoga hegemonizma, a u Mađarskoj o napadu Hrvata jer je ban Jelačić sa svojom vojskom provalio u Mađarsku sve do Budimpešte (mađarska historiografija govori da se napad dogodio na temelju "navodne" kraljeve zapovijedi, kako bi ban "napravio reda u Pešti"). Mađarski povjesničari ne prihvaćaju ni hrvatsko gledište prema kojemu je bitka kod Pákozda 29. rujna 1848. završila neodlučno, a potom je tijekom sklopljenoga trodnevnoga primirja hrvatski ban "pošao u susret" austrijskim četama, stacioniranim na granici austrijskog dijela Monarhije, u blizini Dunava. U mađarskoj historiografiji taj događaj slavi se kao velika pobjeda nad brojnijom i obučenijom "graničarskom vojskom", te kao "Jelačićev bijeg" koji je u jednom pjesmi ovjekovječio i slavni pjesnik i sudionik revolucije Sándor Petőfi. (*Fut Bécs felé Jellacsics, a gyáva, Seregének seregünk nyomába, Megremülve fut a magyar hadtól; Magyar hadban egy vén zászlótartó*. Petőfi, Sándor, *A vén zászlótartó*). Vidi: Tarján, M., Tamás, 1848. szeptember 29./A pákozdi csata. In: *Rubicononline. Történelmi magazin*. <http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1848-szeptember-29-a-pakozdi-csata/>. Pristupljeno 9. studenog 2016.

29 Premda se obično smatra da je naslov *mudraca domovine* dobio zbog Austro-ugarske nagodbe, to nije istina. Naime, tako ga je nazvao 1840. Lajos Kossuth kada je Deák sklopio "prvu nagodbu" kojom je Kossuthu omogućio izlazak iz zatvora. Iz poštovanja prema grofu Batthyányu prihvatio je mjesto ministra pravosuđa u prvoj mađarskoj vladi 1848., ali nije dijelio Kossuthov radikalizam pa se potkraj 1848. povukao iz politike i živio je na svome imanju u Kehidi. (Szegő, Iván Miklós, *Zsidóüldözéstől és Szlávországtól tartott Deák*. <http://index.hu/tudomany/tortenelem/deak2829191/>. Pristupljeno 25. svibnja 2017. Zvali su ga i prokator, pod čime su podrazumijevali odvjetnika i branitelja jer je cijeloga života zastupao nacionalne interese. Fekete, Sándor, *A nemzet prókátora*. <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/display/Xhtml?docId=0000000348&secId=0000031482&mainContent=true&mode=html>. Pristupljeno 25. svibnja 2017.

pristao imenovati ga predsjednikom ugarskoga Ministarskoga vijeća (17. veljače 1867.) čime je formalno obnovio ustavno funkcioniranje Ugarske, koja se tim javnopravnim aktom konsolidirala u okvirima pravne države. Zauzvrat je Ugarski sabor prihvatio nagodbeni Zak. članak XII. iz 1867. *o odnosima od zajedničkoga interesa zemalja ugarske krune i drugih zemalja kojima vlada Njegovo Veličanstvo, kao i o načinu vršenja zajedničkih*,³⁰ te Zak. članak XIV. iz 1867. *o omjerima u kojima zemlje Krune Sv. Stjepana od sada snose troškove državnih poslova koji su Zak. člankom XII. iz 1867. priznati iz Pragmatičke sankcije proizlazećim zajedničkim poslovima*, Zak. članak XV. iz 1867. *o godišnjim doprinosima zemalja ugarske krune na temelju preuzetog državnog duga* odnosno Zak. članak XVI. iz 1867. *o carinskom i trgovačkom savezu između zemalja ugarske krune i drugih zemalja kojima vlada Njegovo Veličanstvo*.³¹

Nakon sklapanja Nagodbe uslijedila je 8. lipnja 1867. u Budimu i Pešti krunidba Franje Josipa za mađarskoga kralja (ali i njegove supruge Elizabete za kraljicu).³² Njoj su prethodile vrlo ozbiljne i opsežne pripreme. Prof. András Gerő navodi kako je na probi uoči krunidbene svečanosti utvrđeno da je unutarnji promjer krune 63,5 cm, dok je pak promjer kraljeve glave bio 56 cm, pa je stoga dvorski klobučar imao dosta posla tijekom nekoliko sljedećih dana kako bi obložio 2035 grama tešku krunu koja je na krunidbi izvrsno stajala na kraljevoj glavi.³³ Krunidba je obavljena u budimskoj crkvi Velike Gospe, poznatoj pod nazivom Matijina crkva (*Mátyás templom*) koju je utemeljio sveti Stjepan 1015. godine. U njoj je 1309. okrunjen Karlo Robert, prvi put su u njoj predstavljeni kralj Albert (1438.) i Vladislav I. (1440.), odavde je u pohod na Beograd krenuo János Hunyadi 1455. godine. Kralj Matijaš je u spomenutoj crkvi svečano stupio na vlast 1458. Tada sveta kruna nije bila u zemlji pa je kralj Majci Božjoj prisegnuo na poštovanje svih prava i sloboda Ugarske.³⁴ Isto tako se u ovoj crkvi vjenčao oba puta.

Krunidbeni obred predvodio je ostrogonski nadbiskup, ali kako je od 1687. u samom postupku krunjenja bilo propisano i sudjelovanje palatina kao predstavnika naroda, stoga se postavilo pitanje tko će stupiti na njegovo mjesto. Naime, palatin Stjepan je preminuo u veljači 1867., a imenovanje novoga je odgođeno. Poslije se pokazalo da je on bio posljednji ugarski palatin. Zbog toga je Ferenc Deák predložio da umjesto palatina pri krunidbi sudjeluje osoba koju cijela država izabere, a najpodobnijim za to je držao grofa Andrásyja. Smatrao je da će on biti prihvatljiv i oporbi jer je bio sudionik ustanka iz 1848., pa stoga kralj preuzimanjem krune

30 1867. évi XII. törvénycikk a magyar korona országai és az Ó Felsőge uralkodása alatt álló többi orszákok között fenforgó közös érdeku viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3&param=5313>. Pristupljeno 9. studenoga 2016.

31 Vidi opširnije: Andrásy, Gyula, *Az 1867-es kiegyezésről*. Franklin Társulat, Budapest, 1896.; Galántai, József: *Az 1867-es kiegyezés*. Kossuth Kiadó Budapest, 1967.

32 *FI-1865-78 (1865-I-181) Spisi Kuće velikaša 1865. I. svezak, br. 1–166, br. LXXVIII, 179. br. 78. LX. sjednica 235. točka Opis krunidbene svečanosti. (Főrendházi irományok, 1865. I. kötet 1–166. sz. LXXVIII. SZÁM. 179. 78. szám.) (LX. ülés, 235. jegyzőkönyvi pont. A koronázási ünnepély leírása).*

33 Gerő, András, *Ferenc József, a magyarok királya*, Budapest, 1999., str. 178.

34 Prvi pisani dokumenti o crkvi datiraju tek iz razdoblja nakon oslobođenja od turske vlasti. Bela IV. je nakon odlaska Tatara na mjestu dotadašnje manje crkve sagradio trobrodnu baziliku koja je postala mjestom održavanja važnih krkvenih (sinoda) i državnih događaja (sabora). Vrhunac svojega značenja dosegnula je u vrijeme vladavine Matije Hunjadija (Korvina). U vrijeme turske vlasti crkva je uništena i preuređena u džamiju. Iz toga razdoblja potječe i čudo koje se vezuje uz Blaženu Djevicu Mariju, pa je crkva i hodočasničko mjesto. Štovanje Bogorodice kao kraljice Ugarske poteklo je odatle i mnogo je značilo u snaženju nacionalnoga identiteta i svijesti o državnosti. Franjo Josip I. je 1873. odlučio renovirati crkvu koja je 1896. dobila današnji izgled. U njoj je okrunjen i posljednji ugarsko-hrvatski kralj Karlo IV. 1916. godine. Tijekom bombardiranja Budimpešte 1944./45. teško je oštećena, ali ju je država opet obnovila. U godini Velikoga jubileja (2000.) hodočasnici su na blagdan Velike Gospe iz Vatikana pješice donijeli u crkvu od pape svetoga Ivana Pavla II. blagoslovljenu kopiju svete krune te su njome – uz papino dopuštenje – okrunili kip Bogorodice na glavnome oltaru.

iz njegovih ruku priznaje i mađarsku ustavnost iz 1848. No, s druge strane je on bio podoban i kralju, polazeći od činjenice da ga je upravo on imenovao za predsjednika Ministarskog vijeća Ugarske. Sukladno volji *mudraca domovine* zastupnici su izabrali Andrásyja. Tada još ništa nije nagovještavalo kako će se gotovo pet desetljeća poslije pitanje zamjenjivanja palatina postaviti kao važan državopolitički problem.³⁵

Sukladno naprijed opisanim krunidbenim običajima okrunjeni kralj je u desnici držeći žezlo, a u lijevoj ruci državnu jabuku sjeo na prijestolje, a grof Andrásy je triput uzviknuo: “Živio!” (*Éljen!*)! Oglasila su se crkvena zvona te je kardinal kralja i kraljicu svetom tekućinom pomazao dvaput po desnoj ruci i jednom između ramena. Potom je primas držeći od kralja vraćenu svetu krunu iznad Elizabetina desnoga ramena obavio obred, tako što je i kraljica dobila žezlo i državnu jabuku. Potom su supružnici sjeli, objavio se *Te Deum* kao i četvrti svečani plotun u čast krunidbe. Tijekom ceremonije izvođena je za tu prigodu skladana *Mađarska krunidbena misa* Ferenc Liszta, što je predstavljalo ustupak Mađarima. Naime, dvorsko je pravilo bilo da na krunidbenoj svečanosti može biti izvođeno samo djelo dvorskoga dirigenta u izvedbi dvorskoga orkestra (*Hofkapelle*). S obzirom na to da slavni skladatelj Liszt nije bio dvorski dirigent, u znak kompromisa izvedeno je njegovo djelo, ali unatoč želji Mađara, sam Liszt nije mogao dirigitirati orkestrom.³⁶

Nakon ceremonije u kraljevskom Budimu krunidbena je proslava nastavljena na drugoj obali Dunava, u građanskoj Pešti i to na više mjesta. Krunidbi nisu nazočila sedmorica mađarskih zastupnika koji su toga dana namjerno napustili prijestolnicu, ali ni Ferenc Deák koji se pozvao na bolest.³⁷ Do danas ostaje nejasno zašto nije došao ni na jedno od mjesta u središtu grada jer se proslava odvijala sasvim blizu mjesta na kojemu je stanovao (živio je u hotelu Engleska kraljica).³⁸

Krunidbom je dakle, postignuta pomirba između dvaju naroda, a država je preuređena u dvojnju monarhiju. Car je otad “hrvatsko pitanje” smatrao unutarnjim problemom Ugarske, pa je predsjednik ugarske vlade grof Andrásy 25. veljače na sjednici Ugarskoga kraljevskog ministarskog vijeća upoznao nazočne s programom svoje vlade u kojemu se spominje i potreba rješavanja pitanja odnosa s Hrvatskom.³⁹ Nakon što je program prihvaćen, vlada je 1. travnja donijela odluke u svezi s “hrvatskim pitanjem” vodeći se Doktrinom o svetoj kruni prema kojoj su od 1867. tijelo svete krune (*Totum corpus sacrae regni coronae*) zajedno činili zakonito okrunjeni kralj, svi ugarski državljani (narod) te narodni zastupnici (sabor).⁴⁰ Prema

35 Cieger, András, *A kiegyezés*, Osiris Kiadó, Budapest, 2004., str. 301.

36 Isto, str. 179.

37 Isto, str. 185.

38 Ferenc Deák je 1854. prodao svoje imanje od 1200 jutara u Kehidi grofu Ödönu Széchenyiju (sinu slavnoga Istvána Széchenyija) u zamjenu za doživotnu rentu te se nastanio u ovom hotelu. Živio je u dvosobnom apartmanu na drugome katu (br. 72). Budući da je bio neženja, društvo su mu pravile zlatne ribice, kos i kanarinac, kao i brojni političari koje je primao u svojoj sobi. Nije imao komornika pa su posjetitelji znali da prima goste, ako se ključ nalazio u bravi. U protivnome nije ga se smjelo uznemiravati. U drugoj apartmanskoj prostoriji imao je radionicu punu stolarskoga alata jer se u slobodno vrijeme rado bavio drvorezbarstvom. Kroničari su zabilježili kako je hotelski restoran uvijek bio pun, budući da su brojni gosti dolazili na objed kako bi uživo vidjeli Ferenc Deáka.

39 Magyar Országos Levéltár (MOL). *Minisztertanács*. K-27 – 1867. febr. 25 – 1. *A miniszterelnök országgyűlési programbeszède*. (Mađarski zemaljski arhiv. Ministarsko vijeće. K-27 – 25. veljače 1867. Premijerovo predstavljanje programa vlade).

40 Magyar Országos Levéltár, *Minisztertanács*. K-27 – 1867. apr. 1. – 1. *A horvát ügyre vonatkozó határozatok*. (Mađarski zemaljski arhiv, Ministarsko vijeće. K-27 – 1. travnja 1867. Odluke u svezi s hrvatskim pitanjem).

ovome gledištu Ugarska je (zemlje krune svetoga Stjepana) u javnopravnom pogledu bila država sastavljena od tri dijela: Ugarske s Erdélyem, Hrvatske i Rijeke (*sacrum separatum*).⁴¹ To je stajalište dijelio i bečki dvor, ali ne i Hrvati.

Hrvatski sabor je u prosincu 1866. na kraljev otpis o potrebi rješavanja hrvatsko-ugarskih javnopravnih pitanja ustrojio poseban odbor koji je 12. prosinca 1866. pred sabornike iznio tri prijedloga. Jedan od njih odnosio se na dosljedno ustrajavanje na članku XLII. iz 1861., drugi je zastupao stajalište da ugarski zakoni iz 1848. ne obvezuju Hrvatsku (jer nikada nisu proglašeni u Saboru), pa zato Trojednica nema ni prava, a ni obvezu stupiti u ugarski sabor, a treći je pak preporučivao neka Hrvatska pokuša samostalno sklopiti nagodbu s kraljem. Prihvaćena je dakle, solucija da se napusti pokušaj nagodbe s Ugarskom te da se ona sklopi s Austrijom. Od 130 zastupnika za ovaj prijedlog je 18. prosinca 1866. glasovalo 86, protiv su bila 44 unionista, a četiri zastupnika (među njima i Ante Starčević) bila su suzdržana.⁴² Prijedlog je idućega dana uobličen u adresu koju je izaslanstvo na čelu s biskupom Strossmayerom 23. prosinca iste godine u Beču predalo caru i kralju. Franjo Josip I. otpisom je od 11. travnja 1867. pozvao Hrvatski sabor neka 1. svibnja nastavi u siječnju prekinuto zasjedanje, a 23. travnja mu je dostavio zaključak ugarskoga sabora od 8. travnja te je ujedno odgovorio i na adresu Hrvatskog sabora od 19. prosinca 1866.⁴³ Iznio je kako mu je "gorljiva želja i odlučna volja" da se odmah uklone sve zapreke koje su stajale na putu uvođenju zakonitoga stanja i njegovoj "svestrano žudenoj" krunidbi. "Uzdajući se u Vašu svedjer Nam zasvjedočenu vjernu privrženost, ovime Vas očinski pozivamo da se pobrinete, da Hrvatska i Slavonija bude kod predstojeće krunidbe zastupana na ugarskomu saboru (...)." ⁴⁴ Zamolio je neka hrvatsko izaslanstvo stigne u Peštu do 15. svibnja, kako bi moglo sudjelovati u pripremnim radnjama za krunidbu, a napose u sastavljanju krunidbene zavjernice. Hrvatski sabor je ponovno zasjedao 1. svibnja 1867. Bio je izložen pritisku da se pitanje odnosa s Ugarskom riješi na temelju zaključaka Ugarskoga sabora, pa je zato kralj zamolio Sabor da pošalje predstavnike na ugarski krunidbeni sabor. Na Saboru je uvodni ton dao Ante Starčević, izjasnivši se protiv zajedničkih poslova. Hrvatski sabor je 2. svibnja 1867. izabrao devetočlani odbor za izradbu odgovora na kraljevske otpise od 11. i 23. travnja. Adresu kralju je u ime odbora sastavio Ivan Mažuranić. U njoj se kaže:

"Vrućom željom potaknut očituje se pokorno potpisani sabor pripravnim, da i sada izabere odbor, koji će trojednu kraljevinu zastupati kod krunidbenoga čina, čim budu uklonjene zapreke, koje stoje na putu. No pošto bez naše krivnje nije do sada pošlo za rukom urediti državopravni odnošaj među trojednom kraljevinom i kraljevinom Ugarskom, ne možemo bez goleme pogibelji za prava trojedne kraljevine pristati na to, da naš odbor stupi u sabor ugarski. Stoga smo izaslanomu odboru podijelili neprestupni napatuk, da se stavi u dogovor s onim odborom sabora kraljevine Ugarske, kojemu je povjerena izradba krunidbene diplome, pa da

41 Površina ove države iznosila je 325.411 km², od čega je Hrvatska zauzimala 42.541 km², a Rijeka 21 km². Ugarska se 1910. godine (bez Hrvatske) protezala na području od 282.870 km².

42 Šišić, Ferdo, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1975., str. 441.

43 Horvat, Rudolf, *Najnovija hrvatska povijest. (Najnovije doba hrvatske povijesti)*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1906., str. 260.; Strecha, Mario, Franjo Josip prvi, u: Kolo, br. 3, 2002., Matica hrvatska, Zagreb, 2002.; Polić, Martin, *Parlamentarna povijest Kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije 1860.-1880.*, Dio drugi: od godine 1867. do godine 1880., Komisionalna naklada kr. sveučilišne knjižare Franje Suppana (Rob. Ferd. Auer), Zagreb, 1900.; Perić, Ivo, *Hrvatski državni sabor 1848.-2000. Prvi svezak 1848.-1867.* Hrvatski institut za povijest, Hrvatski državni sabor i Dom i svijet, Zagreb, 2000.; Gross, Mirjana, *Madarska vlada i hrvatska autonomija u prvim godinama nakon nagodbe*, u: *Historijski zbornik*, god. XXXVIII, Zagreb, str. 1.-29. <http://www.historiografija.hr/hz/1985/HZ-38-3-GROSS.pdf>. Pristupljeno 21. lipnja 2017.

44 Horvat, Rudolf, *op. cit.*, str. 262.-263.

kod ove izradbe sudjeluje po napatku, koji se odnosi na osiguranje državnoga prava trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.”⁴⁵

Za saborsku adresu od 18. svibnja 1867. glasovali su ujedinjeni narodnjaci, dok unionisti nisu u pitanju adrese sudjelovali ni aktivno ni pasivno. U adresi je zatraženo da se Trojedinici prizna državnost i teritorijalni integritet, odnosno da prema Ugarskoj ima isti položaj kakva ona ima u odnosu na Austriju. Potvrda priznanja toga statusa bila bi izdavanje posebne krunidbene zavjernice. Bez toga Sabor nije bio voljan uputiti izaslanstvo u Budim i Peštu. Saborskom zasjedanju nije nazočio biskup Strossmayer, na kojega se vršio pritisak iz Beča (kralj) i Pešte (ministar predsjednik Gyula Andrássy) da brani mađarski program. Kako nije bio voljan djelovati u mađarskom interesu, stoga je oputovao u Pariz. To je bilo razlogom da ga se žestoko napadalo u pravaškom Zvekanu. Ovaj ga je satirički list s jedne strane optuživao kako mu je kazano da će izgubiti biskupsku čast, ako ne bude za uniju s Mađarskom, a s druge strane mu je imputirao da je u Pariz otišao kako bi sjeo “na stolicu nadbiskupa zagrebačkog”.⁴⁶ Međutim, poznavajući biskupov životopis i politička stajališta moramo zaključiti da nikako nije osnovana optužba za njegovu sklonost Mađarima. Saborska odluka o priznavanju jednakopravnosti Srba – donesena prije kraljeva otpisa o raspuštanju – također je bila predmetom žestokih kritika narodnjaka u Zvekanu.⁴⁷ S obzirom na to da je Sabor odbio poslati svoje predstavnike u ugarski parlament u povodu krunidbe, uz obrazloženje da dogovor o hrvatsko-ugarskim odnosima još nije postignut, kralj je već 25. svibnja odgovorio da se saborska adresa usprotivila “u svima točkama očinskim namjerama Našim”.⁴⁸ Ocijenio je da su hrvatski zahtjevi neispunjivi, a kako se od daljnega rada Sabora “pod uplivom sadašnje većine” ne može očekivati uspjeh, stoga je prisiljen raspustiti Hrvatsko-slavonski sabor.

Premda Sabor nije poslao poklisare u Budim ipak su krunidbi Franje Josipa pribivali Vjenceslav Šoić iz reda prelata, ban barun Josip Šokčević⁴⁹ i barun Rauch Levin de Nyék iz reda magnata, kao i veliki župani grof Petar Pejačević, Svetozar Kušević i Miroslav Spun-Stričić, odnosno predstavnici Osijeka (devetočlano izaslanstvo), Požege i Rijeke, trgovišta Vukovara i Županije požeške. Sa sobom su ponijeli i zemlje hrvatske, namijenjene krunidbenom brežuljku.⁵⁰ Kralj je, naime, tijekom krunidbe uzjahao bijelca na brežuljku i zamahnuo mačem na sve četiri strane svijeta. Pozivu na krunidbu nisu se odazvali ni Draškovići ni Oršići ni Vranicani, a grof Julije Janković odgovorio je da se pozivu “ne može odazvati s razloga, što bi radio proti odluci sabora (hrvatskoga), dakle neustavno”.⁵¹

Beč i Pešta su u to vrijeme bili uznemireni panslavenskom i jugoslavenskom promidžbom pa su sa zabrinutošću dočekali vijest da je uoči kraljeve krunidbe, u Moskvi, uz potporu ruskoga cara održana Slavenska etnografska izložba. Istoj je iz Hrvatske nazočilo više istaknutih

45 Isto, str. 264.

46 Turkalj, Jasna, Zvekan – humor, satira i karikatura kao sredstvo pravaške političke propagande, u: *Povijesni prilozi* 1999. str. 121.-160. ovdje str. 137.

47 Starčević, Ante, Bi li k Slavstvu ili ka Hrvatstvu, u: Zvekan, br. 18, 19, 20. (1., 15. listopada, 1. studenog) 1867. Priopćava Turkalj *op. cit.* str. 139.

48 Horvat, Rudolf, *op. cit.* str. 267.-268.

49 Horvat, Rudolf, *op. cit.* str. 269. kaže da je Šokčević “morao prisustvovati” krunidbi.

50 Ostajmer, Branko, Žalovanje za Franjom: U Agramu politizirali, u Esseggu tugovali! u: Glas Slavonije, Osijek. <http://www.glas-slavonije.hr/318302/11/Zalovanje-za-Franjom-U-Agramu-politizirali-u-Esseggu-tugovali>. Pristupljeno 26. studenog 2016.

51 Horvat, Rudolf, *op. cit.* str. 269.

osoba hrvatske i srpske nacionalnosti, kao što su primjerice Ljudevit Gaj, Franjo Rački, Jovan Subotić, Mihajlo Polit-Desančić, Josip Miškatović itd. Koliko snažna su bila njihova čuvstva za slavensku stvar svjedoči i činjenica da je Mihajlo Polit Desančić, tajnik Banskoga stola, “zatražio” godišnji odmor kako bi posjetio izložbu. Odmor mu nije odobren, pa je Polit-Desančić odstupio s funkcije. Njegov sunarodnjak Jovan Subotić je pak, zbog posjeta Moskvi izgubio položaj *septemvira* te je bez mirovine otpušten s posla. U tom se duhu može promatrati i akcija šestotinjak narodnjaka koji su za vrijeme krunidbe Franje Josipa I. u znak prosvjeda otputovali u Ljubljanu, gdje su sa svojim slovenskim domaćinima klicali “jednom narodu jedne krvi i jezika”.⁵² Vjerojatno je i to pridonijelo opozivu baruna Josipa Šokčevića s banske stolice (27. lipnja 1867.). Namjesnikom banske časti imenovan je unionist barun Levin Rauch sa zadaćom da stvori pretpostavke za uspješnu nagodbu s Mađarima. Kralj je 20. listopada raspisao nove izbore i istaknuo kako je jedinstvenost Hrvatske i Ugarske neupitna činjenica o kojoj nema prijepora.

III. KRUNIDBA POSLJEDNJEGA UGARSKO-HRVATSKOGA KRALJA

Poslije smrt Franje Josipa I. (21. studenoga 1916.) uz pripreme za pogreb, u Budimpešti je počelo organiziranje krunidbe novoga kralja.⁵³ Tada se pojavilo unutarnje političko pitanje vezano uz krunidbu novoga (posljednjega) ugarsko-hrvatskoga kralja Karla IV., naime tko je vlastan uz ugarskoga primasa, koji će kao zamjenik palatina sudjelovati u krunidbenom činu. O pitanju palatinova zamjenika danima se raspravljalo na sjednicama Zastupničkoga doma, ali i u tisku.⁵⁴ Toliko je užarilo opću društvenu atmosferu da se gotovo zaboravilo da je rat i da je država izložena velikoj pogibli. Tadašnji ministar predsjednik grof István Tisza smatrao je da to pravo pripada njemu jer je 1867. umjesto palatina Ugarsku predstavljao premijer grof Gyula Andrassy. Stoga je izjavio da mjesto zamjenika palatina pridržava sebi te bi smatrao *capitis diminutionem* ako bi parlament to ignorirao.⁵⁵ Njegovo mišljenje, međutim, nije dijelila oporba. Grof Andrassy, čelnik Ustavne stranke (*Alkotmánypart*), s tim u svezi kazao je kako ga žalosti što ministar predsjednik smatra da krunidbu treba obaviti onaj koji raspolaže parlamentarnom većinom u Zastupničkom domu. Time se pogrešno tumači precedent koji se dogodio 1867. kada je Deákova volja bila ta da pri krunidbi u ime nacije pristanak ne da osoba koja je *ipso jure* ovisna o kraljevu imenovanju, nego ona koja uživa povjerenje na slobodnim izborima izabranoga parlamenta. S obzirom na to da je tadašnji premijer uživao povjerenje

52 Rahten, Andrej, *Zaveznštva in delitve, Razvoj slovensko-hrvaških političkih odnosov v Habsburškoj Monarhiji 1848-1918*, Založba Nova revija, Ljubljana, 2005.; Matijević, Zlatko, Sedam desetljeća u političkom životu “planinskih Hrvata” i “primorskih Slovenaca”, u: Hrvatska revija, br. 2, 2006. <http://www.matica.hr/hr/342/sedam-desetljeća-u-političkom-zivotu-planinskih-hrvata-i-primorskih-slovenaca-20996/>.

53 Készülnek a koronázásra. *Az Ujság*, Budapest, 29. studenoga 1916. str. 7.; IV. Károly király. *Alkotmány*, Budapest, 29. studenoga 1916. str. 6.; Der neue König. *Neues Pester Journal*, Budapest, br. 332, 29. studenoga 1916. str. 6.; Készülődés a koronázásra, *Friss Ujság*, Budapest, br. 333. četvrtak 30. studenoga 1916., 1. str.; Politika a koronázás körül, *Világ*, Budapest, br. 334, 30. studenoga 1916. str. 5.; Készülnek a koronázásra, *Az Ujság*, br. 333, 30. studenoga 1916., str. 5.; A korány előkészületei a koronázásra. *Az Est*, br. 334, 30. studenoga 1916., str. 9. A koronázás december 17–20 között lesz. *8 órai ujság*, Budapest, br. 326, 30. studenoga 1916., str. 4.

54 Tisza nem koronázhat. *Magyarország*, Budapest, 29. studenoga str. 4.

55 A magyar trónváltozás, *Pesti Hírlap*, Budapest, br. 331 (13.265), utorka 28. studenoga 1916., str. 5.

cijeloga naroda, izbor je pao na njega, a ne zato što je bio ministar predsjednik.⁵⁶ Grof Albert Apponyi iz Ujedinjene stranke neovisnosti i 1848., ili drugim imenom Apponyijeve stranke (*Apponyi-part*), također je smatrao da funkcija zamjenika palatina pri krunidbi nije vladina funkcija koju bi premijer trebao neposredno obnašati, nego se glede nje treba postići konsenzus, tako da budu isključeni svi političari. "Palatin ili njegov zamjenik, naime, prilikom krunidbe nastupaju kao izabranici naroda odnosno parlamenta, simbolizirajući tako da kraljevska vlast potječe od toga što je nacija na njega prenijela njezine prerogative."⁵⁷ Iz toga slijedi da bi u slučaju premijerova sudjelovanja u krunidbenom obredu, on nastupao kao kraljev imenovani dužnosnik, a ne kao odabranik nacije. Kazao je da je pogrešno pozivati se na saborsku većinu te je kao primjer naveo vlast Károlya Khuena Héderváryja "koji je došao sam, a potom si je stvorio saborsku većinu, koja mu je dakako dala povjerenje".⁵⁸ I Stranka neovisnosti i 1848. pod predsjedanjem grofa Tivadara Batthyányja (umjesto odsutnoga grofa Mihályja Károlyija) jednoglasno je odlučila da će svim, pa i najradikalnijim sredstvima onemogućiti imenovanje grofa Tisze za palatinova zamjenika. Usto se zauzela da se u kraljevsku zavjernicu unesu bitne izmjene tako da se u njoj precizno opišu prava krune i nacije, kao i da se Bosna i Hercegovina obvezno pripoje Ugarskoj uz osiguravanje potrebne autonomije i sa širokim slobodama. Zatražili su i pripojenje Dalmacije "koju bi na temelju zakona i prava bilo nemoguće ovamo ne priključiti".⁵⁹

Rasprava o problemu krunidbe vodila se u dva smjera: jedni su zastupali stajalište da je riječ o crkvenom obredu u kojemu ugarski primas i kalački nadbiskup imaju najvažniju ulogu, dok su s druge strane pravnici držali da je riječ o političkome činu. Apponyi je pak smatrao da je istodobno riječ i o crkvenome obredu i o nacionalnome činu.⁶⁰ U medijima se pojavilo i mišljenje da bi u slučaju sudjelovanja grofa Tisze, kao jednoga od vodećih ljudi kalvinističke crkve, u katoličkome obredu koji obavljaju kardinali Katoličke crkve, bilo jasno izraženo načelo da na krunidbi uz crkvu riječ ima i narod. No, zastupnici toga mišljenja istaknuli su kako "ne treba posebno naglašavati kako premijer (nazivaju ga reakcionarom i protivnikom narodnih prava) nipošto nije naš ideal koji bi na temeljima pravne jednakosti i političke ravnopravnosti podigao fundamente nove Ugarske predvođene novim kraljem. Ipak, činjenica da protestant stavlja krunu na glavu kralju u katoličkoj crkvi bila bi znak da je doista riječ i o sudjelovanju nacije u tome činu."⁶¹ Svi oni koji su krunidbu smatrali vjerskim obredom čvrsto su zastupali gledište da u njemu može sudjelovati samo katolik, a Crkva ne može dopustiti protestantu Tiszi ulogu u katoličkom obredu, jer bi to bilo *communicatio in sacris*.⁶²

56 Ki legyen a koronázó nádor-helyettes? *Alkotmány*, Budapest, br. 331, utorak 28. studenoga 1916., str. 9.–10.

57 Isto.

58 A trónváltozás és a politika, *Az országgyűlés, Az Ujság*, Budapest, br. 331, utorak 28. studenoga 1916., str. 2.

59 A Karolyi-part tiltakozasa, *Világ* VII. évfolyam 331. sz., 1., Budapest, 27. studenoga 1916., str. 6.

60 Ki koronázza meg IV. Károly királyt? *Budapest*, Független Politikai Napilap, XI. évfolyam, Budapest, nedjelja 26. studenoga 1916., br. 329, str. 1.; Nádorutódok i Ki koronázza meg IV. Károly királyt? *Budapest*, ponedjeljak 27. studenoga 1916., br. 330, str. 1. Usp. Ki koronázza meg a királyt? *Az Est*, Budapest, br. 331, utorak 28. studenoga 1916., str. 6.

61 Ki koronázzon? *Világ*, VII. évfolyam 331. sz. 1, Budapest, 27. studenoga 1916.

62 Stencinger, Norbert, IV. Károly koronázása. Lepold Antal visszaemlékezése. <http://nagyhaboru.blog.hu/2016/12/30/iv-karoly-koronazasa>. Pristupljeno 18. svibnja 2017. Napis je nastao na tragu knjige: Antal, Leopold, *Csernoch János Emlékezés Nagymagyarország utolsó hercegprímására*, in: Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK) – a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza. <http://www.ppek.hu/konyvek/Lepold-Antal-Csernoch-Janos-1.pdf>. Pristupljeno 18. svibnja 2017.

Pripremajući se za krunidbu Središnji je sabor 6. prosinca ustrojio povjerenstvo za sastavljanje teksta kraljeve zavjernice. Za predsjednika je izabran ugarski primas János Csernoch. Dogovoreni tekst koji je usvojio Zastupnički dom, a potom i Kuća velikaša jedva da je odstupao od onoga koji je 1867. izgovorio Franjo Josip.⁶³ Naime, uvjet za pristupanje krunidbi bio je od Sabora odobrena i od ministra predsjednika zavjernica koju je novi kralj pročitao za vrijeme krunidbenoga obreda, a poslije je položio i prisegu. Oba doma Sabora usuglasila su se 19. prosinca i oko drugih pitanja u svezi s krunidbom, pa je 20. prosinca na 682. sjednici Zastupničkog doma na red došao i izbor povjerenika koji će obavljati palatinove zadaće na krunidbi.⁶⁴

Ministar predsjednik Središnje vlade grof Tisza smatrao je da bi njegovo onemogućavanje da sudjeluje na krunidbi bilo iskaz nepovjerenja njemu i vladi, pa je najavio odstup. U Austriji je imao mnogo političkih oponenta koji su slijedom rečenoga nastojali ishoditi njegov opoziv. S obzirom na to da je o prijedoru glede ovoga pitanja doznao i Karlo IV., ali i Sveti Otac, odgovor na delikatno pitanje trebao je i to žurno dati ugarski primas János Csernoch. Stoga su iz Beča poslali poseban vlak po njega pa je idućega jutra otputovao kralju na audijenciju. Trebao je odgovoriti postoji li s crkvene strane primjedba ako bi u krunidbenoj ceremoniji sudjelovao kalvin. Kako primas nije imao vremena savjetovati se sa Svetom Stolicom, stoga je tijekom putovanja tajniku izdiktirao pismo s vlastitim odgovorom koje je potom poslao kralju (na mađarskom jeziku) i papi (na latinskom). O značenju koje je dano njegovu odgovoru svjedoči i činjenica da ga je ispred kraljeve oduje čekao ministar vanjskih poslova Leopold Berchtold, ali su ga za mišljenje pitali i drugi odličnici koji su ga ondje čekali. Primas im nije odgovorio ni prije ni poslije audijencije, nego je otišao bez riječi, što se mnogima od njih nije svidjelo. Tijekom audijencije kralj je rekao kako ljudi iz njegove okoline drže da Tisza ne može sudjelovati u katoličkom obredu, što pak njemu predstavlja veliki problem jer grof Tisza smatra da je to pitanje povjerenja njemu i ugarskoj vladi. Kralju premijerov opoziv u teškim ratnim okolnostima nipošto nije bio poželjan, ali je rekao da kao vjerni katolik ni pod koju cijenu ne bi volio prekršiti crkvenu zabranu. Na to mu je nadbiskup predao oba pisma. Karlo IV. je s velikim olakšanjem primio na znanje primasovo mišljenje da Tiszin izbor za palatinova zamjenika ne znači *communicatio in sacris*, nego je riječ o političkome činu zastupanja mađarskoga naroda.⁶⁵ Po povratku u Mađarsku dočekao ga je premijer Tisza i pitao o audijenciji, a kada mu je primas rekao da se stvar povoljno odvija za njega, grof Tisza mu je zahvalio i obećao kako nikada neće zaboraviti ovu uslugu. “Dok god István Tisza bude odlučivao u državi, Katoličkoj crkvi neće nedostajati ni vlas s glave. U mađarskim pitanjima budimo jedinstveni kao što su bili Pázmány i Rákóczi.”⁶⁶ Primasov tajnik, poslije kancelar Antal Lepold koji je opisao sva ova zbivanja, piše

63 Spisi Kuće velikaša 1910. sv. XXIII. br. 1278–1439. (Főrendiházi irományok, 1910. XXIII. kötet 1278–1439. sz.) Kivonat a képviselőház 1916. december 16-án tartott 679. ülésének jegyzőkönyvéből a koronázási hitelevelet szerkesztő orsz. küldöttség jelenrése tárgyában, str. 394.–395.

Spisi Kuće velikaša 1910. sv. XXIII. br. 1278–1439. (Főrendiházi irományok, 1910. XXIII. kötet 1278–1439. sz.) Kivonat a képviselőház 1916. december 18-án tartott 680. és 681. ülésének jegyzőkönyveiből a koronázással kapcsolatos további teendők iránti intézkedés tárgyában, str. 396.–410.

64 Spisi Kuće velikaša 1910. sv. XXIII. br. 1278–1439. (Főrendiházi irományok, 1910. XXIII. kötet 1278–1439. sz.) Kivonat a képviselőház 1916. december 18-án és 19-én tartott 680. és 681. ülésének jegyzőkönyveiből a koronázással kapcsolatos további teendők iránti intézkedés tárgyában, str. 411.

65 Lepold, Antal, *Csernoch János Emlékezés Nagymagyarország utolsó hercegprimására*, Opus Mystici Corporis, 1963, in: Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK) – a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza. <http://www.ppek.hu/konyvek/Lepold-Antal-Csernoch-Janos-1.pdf>, str. 22. Pristupljeno 18. svibnja 2017.

66 Isto.

kako nadbiskup Csernoch iz Rima nije dobio odgovor na svoje pismo, ali je papinski nuncij sudjelovao u krunidbenoj svečanosti kao papin izaslanik.

Slijedom rečenoga Zastupnički je dom na svojoj 683. sjednici u petak 22. prosinca 1916. primio na znanje kako je izbor Istvána Tisze potvrđen i u Kući velikaša, pa je odluka o tome prosljeđena kralju.⁶⁷ Usljedio je 23. prosinca 1916. na 687. sjednici Zastupničkog doma ozakonjenje odluke o proglašenju kraljem i krunidbi Karla IV. za kralja Ugarske te Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.⁶⁸

I ovoj je krunidbi prethodila glavna proba (28. prosinca 1916.) uz sudjelovanje kraljevskoga para. Tom im je prigodom primas pokazao novi kalež, kao i krunidbene dragocjenosti, misno ruho, mitru iz 14. stoljeća, raspelo na kojemu se polaže prisega, apostolski križ i uljanicu – sve doneseno iz Ostrogon. Nadbiskup Csernoch je pomno odabrao svećenike koji su služili tijekom krunidbenoga obreda. Po službenoj dužnosti su uz primasa obred predvodili kalački nadbiskup Árpád Várady kao arhiprezbiter, zagrebački nadbiskup Antun Bauer kao đakon, egerski nadbiskup Lajos Szmrecsányi kao subđakon, vesprenski biskup Károly Hornig kao kraljičin kancelar koji ju je okrunio posebnom krunom. Osim njih u ceremoniji su sudjelovali čanadski biskup Gyula Glattfelder, poznati povjesničar János Karácsonyi, požunski prepošt Ferenc Koperniczky, Béla Túri, Ágoston Pacha, Károly Erdősi, István Csárszky, Tibor Révay, János Drahos i Frigyes Pongrácz.⁶⁹

Naposljetku je ujutro 30. prosinca 1916. predsjednik Kuće velikaša barun Samu Jósika otvorio zajedničku krunidbenu sjednicu obaju domova parlamenta. Kralj Karlo, njegova supruga Zita i prijestolonasljednik Otto u Matijinu crkvu stigli su oko devet sati u špaliru husara.⁷⁰ Kralj je pomazan svetim uljem, potom je odjenuo krunidbeni plašt, a primas Csernoch i István Tisza kao zamjenik palatina, na glavu su mu stavili krunu. Nakon krunidbe kralj je na trgu Svetog Trojstva položio prisegu, premda je izvorno bilo predviđeno da se to dogodi ispred Ribljega bastiona (Halászbástya). Odustalo se zbog sigurnosnih razloga. Nakon prisege krunidbena je povorka pošla na objed u kraljevsku palaču. Tada je na uzvik: “Živio kralj!” Karlo IV. uzvratio: “Živjela domovina!”⁷¹ S obzirom na to da je kraljevska obitelj već navečer kanila vlakom otputovati u Beč, grupno je primao uzvanike, što mu je, dakako, zamjereno. Antal Lepold piše kako krunidbena svečanost Karla IV. nije uopće sličila onoj pompoznoj krunidbi Franje Josipa I. Svečana povorka koja je išla od crkve do mjesta prisege bila je kraća nego 1916., a ni objed nije bio sveopća pučka veselica, nego je više bio simboličan. Napominje i da je nakon crkvenog obreda, dočim je crkva ispražnjena, sa stropa pao golemi luster, a mnogi su lošim predznakom protumačili ne samo njegov pad, nego i to što se kruna unatoč njezinu debelom

67 Dnevnik Zastupničkog doma 1910. XXXIII. svezak, 27. studeni 1916. – 1. veljače 1917. (Képviseelőházi napló, 1910. XXXIII. kötet 1916. november 27–február 1.), 683. Országos ülés 1916. évi december hó 22-én, pénteken. 704. KN-1910-683 (1910-XXXIII-244).

68 Spisi Kuće velikaša 1910. sv. XXIII. br. 1278–1439. Főrendiházi irományok, 1910. XXIII. kötet 1278-1439. sz.). Kivonat a képviselőház 1917. január 23-án tartott 687. ülésének jegyzőkönyvéből felséges IV. Károly úrnak Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok királyává avatásáról és koronázásáról szóló törvényjavaslat tárgyában (...).

69 Lepold, Antal *op. cit.* str. 22. <http://www.ppek.hu/konyvek/Lepold-Antal-Csernoch-Janos-1.pdf>. Pristupljeno 18. svibnja 2017.

70 Suvremenici nisu propustili spomenuti ni četverogodišnjega Otta Habsburga koji je svojom plavom kosom stekao opće simpatije nazočnih.

71 Dékány, Szilveszter, “Éljen a király, éljen a haza! Források az utolsó magyar királykoronázás történetéhez, u: *Archívnet. XX. századi történeti források*, 11. évfolyam (2011) 6. szám.” <http://www.archivnet.hu/kuriozumok/eljen-a-kiraly-eljen-a-haza.html#5>. Pristupljeno 25. svibnja 2017.

oblogu i posebnom remenu ipak klimala na kraljevoj glavi, kao i što je iz nje ispao jedan dragi kamen.⁷² Karlo IV. je vladao manje od dvije godine (11. studenog 1918. odrekao se austrijskog a 13. studenoga mađarskog prijestolja), a umro je mlad 1922. godine. Papa Ivan Pavao II. proglasio ga je blaženim 3. listopada 2004. godine.⁷³

IV. ZAKLJUČAK

Krunidba je u ustavnopravnoj povijesti Mađarske, a tako i Hrvatske, imala vrlo značajnu ulogu. Za kraljev legitimitet bilo je nužno da se krunidba obavi krunom sv. Stjepana (sveta kruna) od strane ostrogonskoga nadbiskupa. Ustavnopravni karakter krunidbe očitovao se u tome što su prisega i krunidbena zavjernica smatrane ugovorom između naroda i vladara, pa je kralj prisegom jamčio poštovati prava i povlastice Ugarske, ali i Hrvatske. Činjenica je da se neokrunjeni kraljevi nisu smatrali legitimnim vladarima (Josipa II. i dalje zovu “kralj s klobukom” jer se nije okrunio svetom krunom), a nakon njihove krunidbe doživljavani su u sasvim novome svjetlu. Zoran primjer je Franjo Josip I. koji je do 1867. smatran zatirateljem mađarske državnosti, a nakon krunidbe zaboravila se i njegova uloga 1848./49. kao i Bachov apsolutizam te je on odjednom postao “najjustavniji vladar Europe”⁷⁴ i omiljeni kralj kojega voli cijela mađarska nacija. Duskora je u narodnoj svijesti postao čovjek koji je Mađarima darovao stečena prava pa su ga zvali jednostavno “Ferenc Jóska”, doživljavajući ga kao sebi ravnoga građanina.⁷⁵ Panegirici njemu u čast još su bili učestaliji 18. kolovoza 1900. kada je proslavio 70. rođendan, pa su novine zabilježile da taj događaj “s oduševljenom radošću slave svi narodi Monarhije, ali nijedan s većom ljubavlju i iskrenijom privrženošću od Mađara.”⁷⁶

LITERATURA

1. Andrassy, Gyula, *Az 1867-es kiegyezésről*, Franklin Társulat, Budapest, 1896.
2. Antal, Tamas, *A Hundred Years of Public Law in Hungary (1890-1990)*, Studies on the Modern Hungarian Constitution and Legal History, Novi Sad, 2012.
3. Antal, Tamás, Szilágyi Dezső és műve, u: *Jogtörténeti Tár*, 4, Szeged, 2016.
4. Antal, Tamás, Város és népképviselő: *Az 1848:XXIII. tc. és intézményei Debrecenben (1848–1872)*, A Pólay Elemér Alapítvány könyvtára 36, Szeged, 2011.
5. Bertényi, Iván ifj., IV. (Boldog) Károly, in: *Korunk*, 2016/8, str. 53.–63.
6. Cieger, András, *A kiegyezés*, Osiris Kiadó, Budapest, 2004.
7. Csihák, György, *Sacra Regni Hungarici Corona és a magyar közjogi kérdése ma*, Budapest-Zürich, 1999.

⁷² Isto, str. 23.

⁷³ Ifj. Bertényi, Iván: IV. (Boldog) Károly, in: *Korunk*, 2016/8, str. 53.–63, ovdje str. 61. <http://epa.uz.ua/00400/00458/00550/pdf/EPA00458-korunk-2016-08-054-063.pdf>. Pristupljeno 18. svibnja 2017.

⁷⁴ *Magyarország és Nagyvilág*, 20. travnja 1879. Isto, str. 204.

⁷⁵ Isto, str. 208.

⁷⁶ Isto.

8. Csihák, György, *Gens Hungarorum – a magyar nemzet*, Budapest-Zürich, 2002.
9. Csizmadia, A.; Kovács, K.; Asztalos, I., *Magyar állam- és jogtörténet*, Budapest, 1986.
10. Čulinović, Ferdo, *Državnopravna historija jugoslavenskih naroda*, Zagreb, 1954.
11. Galántai, József, *Az 1867-es kiegyezés*, Kossuth Kiadó Budapest, 1967.
12. Gerő, András, *Ferenc József, a magyarok királya*, Budapest, 1999., str. 178.
13. Gross, Mirjana, Mađarska vlada i hrvatska autonomija u prvim godinama nakon nagodbe, u: *Historijski zbornik*, god. XXXVIII, Zagreb, str. 1.–29. <http://www.historiografija.hr/hz/1985/HZ-38-3-GROSS.pdf>.
14. Horvat, Rudolf, *Najnovija hrvatska povijest (Najnovije doba hrvatske povijesti)*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1906.
15. Károlyi, Árpád, *Bocskay és a kassai országgyűlés 1606 tavaszán*, Budapest, 1898.
16. Károlyi, Árpád, *A kiegyezés ügye a kassai országgyűlésben 1606 tavaszán*, Budapest, 1899.
17. Kocsis, István, *A Szent Korona tana*, Püski Kiadó, Budapest, 1995.
18. Lepold, Antal, *Csernoch János Emlékezés Nagymagyarország utolsó hercegprímására*, Opus Mystici Corporis, 1963., u: Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK) – a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza. Mrežna adresa: <http://www.ppek.hu/konyvek/Lepold-Antal-Csernoch-Janos-1.pdf>. Pristupljeno 18. svibnja 2017.
19. Matijević, Zlatko, Sedam desetljeća u političkom životu “planinskih Hrvata” i “primorskih Slovenaca”, u: *Hrvatska revija* br. 2, 2006. Mrežna adresa: <http://www.matica.hr/hr/342/sedam-desetljeća-u-političkom-zivotu-planinskih-hrvata-i-primorskih-slovenaca-20996/>.
20. Mezey, Barna (ur.), *Magyar alkotmánytörténet*, Budapest, 1995.
21. Molnár, Tamás-Pap, Gábor-Pecze, Ferenc- Tóth, Zoltán József-Vass, Csaba-Zlinszky János: *A magyar Szent korona és a Szentkorona-tan az ezredfordulón*. Szent István Társulat, Budapest, 1999.
22. Ostajmer, Branko, Žalovanje za Franjom: U Agramu politizirali, u *Esseggu tugovali!* u: *Glas Slavonije*, Osijek. Mrežna adresa: <http://www.glas-slavonije.hr/318302/11/Zalovanje-za-Franjom-U-Agramu-politizirali-u-Esseggu-tugovali>. Pristupljeno 26. studenog 2016.
23. Perić, Ivo, *Hrvatski državni sabor 1848.–2000. Prvi svezak 1848.–1867.*, Hrvatski institut za povijest, Hrvatski državni sabor i Dom i svijet, Zagreb, 2000.
24. Polić, Martin, *Parlamentarna povijest Kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije 1860.–1880*, Dio drugi: od godine 1867. do godine 1880., Komisionalna naklada kr. sveučilišne knjižare Franje Supana (Rob. Ferd. Auer), Zagreb, 1900.
25. Rahten, Andrej, *Zavezništva in delitve, Razvoj slovensko-hrvaških političkih odnosov v Habsburškoj Monarhiji 1848-1918*, Založba Nova revija, Ljubljana, 2005.
26. Ruzsoly, József, *Alkotmány és hagyomány. Újabb jog- és alkotmánytörténeti tanulmányok*, JATEP-ress, Szeged, 1997.
27. Strecha, Mario, *Franjo Josip prvi*, u: *Kolo*, br. 3, 2002., Matica hrvatska, Zagreb, 2002.
28. Starčević, Ante, *Bi li k Slavstvu ili ka Hrvatstvu*, u: *Zvekan*, br. 18, 19, 20. (1., 15. listopada, 1. studenog) 1867.
29. Šišić, Ferdo, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1975.
30. Turkalj, Jasna, *Zvekan – humor, satira i karikatura kao sredstvo pravaške političke propagande*, u: *Povijesni prilogi* 1999., str. 121.–160.
31. Zétényi, Zsolt, *Magyarország Szent Koronája*, Kairosz Kiadó Budapest 2001.
32. Zétényi, Zsolt, *Magyarország Szent Koronája*, in: *A Szent Korona –eszme időszerűsége.* (ur.) Tóth, Zoltán József, Szent István Társulat, 2004., str. 476.–520.

33. Zétényi, Zsolt, *A Szent Korona – a magyar nemzet jelképe és őrzője*, Püski Kiadó, Budapest, 1997.
34. Zétényi, Zsolt, *A Szentkorona-eszme mai értelme*, Püski Kiadó, Budapest, 1997.

SABORSKI SPISI, DNEVNICI, VLADINI SPISI

1. Spisi Zastupničkog doma 1861. I. svezak br. 1–57, br. 12. (Képviselőházi irományok, 1861. I. Kötet 1–57. sz. 12-dik szám.).
2. Spisi Zastupničkog doma 1865. Svezak I. br. 1–41, br. XL. (Képviselőházi irományok, 1865. I. kötet 1–41 sz. 3. sz. XL).
3. Spisi Kuće velikaša 1865. I. svezak, br. 1–166, br. 20. XIII. sjednica (Főrendiházi irományok, 1865. I. kötet (1–166. sz. 20. szám. A képviselőháznak 1866-ik évi márczius hó 20-án tartott XLIII-ik ülése jegyzőkönyvének kivonata).
4. Spisi Kuće velikaša 1865. I. svezak, br. 1–166. br. LXXVIII. 179. br. 78. LX. sjednica. (Főrendiházi irományok, 1865. I. kötet, 1–166, br. LXXVIII. SZÁM. 179.).
5. Spisi Kuće velikaša 1910., sv. XXIII, br. 1278–1439. (Főrendiházi irományok, 1910. XXIII. kötet 1278–1439. sz.).
6. Dnevnik Zastupničkog doma 1910., XXXIII. svezak, 27. studeni 1916. – 1. veljače 1917. (Képviselőházi napló, 1910., XXXIII. kötet 1916. november 27–február 1.).
7. *Acta et diarium Diaetae anni 1764-1765*. OGYK: 700.456, Mo: Iab: 1764–65 <http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/gyurikovits/1764-Duraszy.pdf>.
8. *Diarium Diaetae Posoniensis 1637-38*. OGYK: <http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/gyurikovits/1637-38-Diarium-diaetae.pdf>.
9. Magyar Országos Levéltár (MOL). *Minisztertanács*. K-27 – 1867. febr. 25 – 1. *A miniszterelnök országgyűlési programbeszéde*. (Magarski zemaljski arhiv. Ministarsko vijeće. K-27. – 25. veljače 1867. Premijerovo predstavlanje programa vlade).
10. Magyar Országos Levéltár. *Minisztertanács*. K-27 – 1867. ápr. 1. – 1. *A horvát ügyre vonatkozó határozatok*. (Magarski zemaljski arhiv. Ministarsko vijeće. K-27 – 1. travnja 1867. Odluke u svezi s hrvatskim pitanjem).

ZAKONSKI ČLANCI

1. Az 1867. évi XII. törvénycikk *A magyar korona országai és az Ő Felsege uralkodása alatt álló többi országok között fenforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról*. <http://1000ev.hu/index.php?a=3&param=5313>. Pristupljeno 9. studenoga 2016.
2. Az 1867. évi II. törvénycikk *Az Ő királyi Felsege által szerencsés felavattatása és megkoronáztatása előtt az ország részére kiadott királyi hitlevél és koronáztatásakor letett királyi eskü az ország törvényei közé igtattatnak*. <http://1000ev.hu/index.php?a=3&param=5303>. Pristupljeno 9. studenoga 2016.
3. *Werböczy István Hármaskönyve, Az eredetinek 1517-iki első kiadása után fordították, jogi műszótárral és részletes tárgymutatóval ellátták Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen*, Magyar Tudományos Akadémia, Harmadik kiadás, Budapest, 1894.
4. *Werböczy István Hármaskönyve, Corpus Juris Hungarici 1000–1895*, Budapest: Franklin, 1897. (Reprint 1989, 1990).

5. Werbőczy István, *Tripartitum. A discsőséges Magyar Királyság szokásjogának Hármaskönyve*, Budapest, 1990.
6. Pergošić, Ivan, *Dekretum, koteroga je Werbőczy István diački popisal i potrdil ga je László, koteri je za Matijašem kralj bil, za vse gospode i plemenitih hotienjem, koteri pod Vugerske korune ladanje sliše*. Nedelišće, 1574.
7. Pergošić, Ivan, *Decretum 1574. Hrvatski kajkavski editio princepst*, Bartolić, Zvonimir, Blažeka, Tomo (ur.), Matica hrvatska, Zrinski, Čakovec, 2003.

NOVINE, ČASOPISI

1. Az Ujság, Budapest
2. Alkotmány, Budapest
3. Neues Pester Journal, Budapest
4. Friss Ujság, Budapest
5. Világ, Budapest
6. Az Est, Budapest
7. 8 órai ujság, Budapest
8. Magyarország, Budapest
9. Pesti Hirlap, Budapest
10. Budapest, Budapest

MREŽNI ČLANCI

1. Dékány, Szilveszter: "Éljen a király, éljen a haza! Források az utolsó magyar királykoronázás történetéhez.", u: *Archívnet. XX. századi történeti források*, 11. évfolyam (2011) 6. szám. <http://www.archivnet.hu/kuriozumok/eljen-a-iraly-eljen-a-haza.html#5>. Pristupljeno 25. svibnja 2017.
2. Fekete, Sándor: *A nemzet prókátora*. <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=000000348&secId=0000031482&mainContent=true&mode=html>. Pristupljeno 25. svibnja 2017.
3. Stencinger, Norbert: IV. Károly koronázása. Lepold Antal visszaemlékezése. <http://nagyhaboru.blog.hu/2016/12/30/iv-karoly-koronazasa>. Pristupljeno 18. svibnja 2017.
4. Szegő, Iván Miklós: *Zsidóüldözéstől és Szlavországtól tartott Deák*. <http://index.hu/tudomany/tortenelem/deak2829191/> Pristupljeno 25. svibnja 2017.
5. Tarján, M. Tamás, 1848. szeptember 29./A pákozdi csata. In: *Rubicononline. Történelmi magazin*. <http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1848-szeptember-29-a-pakozdi-csata/>. Pristupljeno 9. studenog 2016.

László Heka*

THE CONSTITUTIONAL ISSUE OF CROWNING IN CROATIAN-HUNGARIAN LAW – THE 150TH ANNIVERSARY OF THE EMPEROR FRANZ JOSEPH I CORONATION FOR THE KING OF HUNGARY AND CROATIA

Summary

This year marks the 150th anniversary of the Coronation of Franz Joseph I as the King of Hungary and Croatia which was marked by the Hungarian side as the condition of reconciliation with Vienna and the conclusion of the Austro-Hungarian settlement. This compromise between Austria and Hungary has served as a template for a yearlong Croatian-Hungarian settlement in many segments. With these two settlements, the Hungarians settled their relations with the court and with the Triune Kingdom of Croatia, Slavonia and Dalmatia, with whom Hungary had been in the state community since 1102. This event marked the end of a long-standing conflict with Austria, and the Croatian issue was removed from the agenda in Budapest and Vienna. In the course of eight centuries of the common statehood, the Coronation was one of the pivotal constitutional questions. The act of the Coronation, which gave the King legitimacy, consisted of the church ritual (anointing) and the secular part manifested in taking the oath, and it had a public character and meaning. The latter was reflected in the fact that the crown oath and crown vow (the diplomas of inauguration) were considered the contract between the people and the King, and therefore the Crown Defender had a constitutional character. The King got his legitimacy only if he was crowned with the crown of St. Stephen (the Holy Crown), so Franz Joseph I became the Hungarian and Croatian King only after the crowning in Buda. Since the palatine function was incomplete at the time, Hungary had to be represented by Count Gyula Andrássy, who was then the president of the government. After the King's death in 1916, during the last royal Coronation, a political-legal debate was raised about whether Hungary should be represented by the Prime Minister or other person on behalf of the people.

Keywords: *The doctrine of the Hungarian Holy Crown, the Coronation of Franz Joseph I, the Viceroy and the King, the Palatine, the President of the Hungarian Ministerial Council (Central government in Budapest)*

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

* László Heka, PhD, Associate Professor, Faculty of Law and Political Sciences, University of Szeged, Institute of Comparative Law, Tisza Lajos krt. 54, 6720 Szeged, Hungary. E-mail address: heka@juris.u-szeged.hu. ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8561-2628>.

